

Котикова О.І.,
д.е.н., доцент, зав. каф. економіки підприємств
Миколаївський державний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України особливо гостро стоїть проблема раціонального використання й охорони земельних ресурсів. Стратегічний напрям підвищення рівня ресурсо-екологічної безпеки ґрунту, головного фактора життєдіяльності нинішнього й наступних поколінь, полягає у радикальній перебудові взаємовідносин між людиною і земельними ресурсами, що визначає необхідність переходу на інноваційну модель розвитку землекористування, яка враховує особливості функціонування суспільства на сучасному етапі та закономірності процесів використання земельних ресурсів і вплив на них інтенсивної виробничої діяльності, допустимі рівні антропогенних навантажень тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Переорієнтація на інноваційний вектор розвитку землекористування окреслилася в останні роки незалежності країни. Це яскраво простежується у наукових джерелах вітчизняних вчених: В.В. Горлачука, Д.С. Добряка, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Л.Я. Новаковського, А.Я. Сохничя, Ю.І. Стадницького, В.М. Трегобчука., Третяка А., Ю.Ю. Туниці, П.П. Руснака та ін.

Разом з тим, ряд питань, що дозволяють створити екобезпечне сільськогосподарське землекористування потребує додаткових досліджень. Зокрема, малодослідженою є проблема інноваційних підходів у формуванні землекористування в сільському господарстві.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад формування інноваційної моделі екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку науки визначення сутності терміна «інновації» [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7] має п'ять основних підходів: об'єктний (у вітчизняній літературі в цьому випадку даний термін часто виступає словом «нововведення»); процесний; об'єктно-утилітарний; процесно-утилітарний; процесно-фінансовий.

Однак усі ці підходи відносно інновацій у сільськогосподарському землекористуванні мають суттєвий недолік: виникає ситуація, коли будь-яке нововведення можна трактувати як інновацію, навіть, коли таке нововведення має негативний екологічний чи соціальний результат. Слід також враховувати особливості сільськогосподарського землекористування, які створюють специфічні ознаки інновацій у цій сфері діяльності:

- інновації завжди пов'язані із практичним використанням оригінальних рішень у процесі використання землі [8];

- конкретна еколого-економічна і соціальна вигода не тільки для землевласників та землекористувачів, але і споживачів сільськогосподарської продукції та ін. [8];

- у виробничій функції земля як фактор виробництва, у порівнянні з капіталом та працею, має ряд принципових відмінностей: гранична межа заміни землею інших ресурсів визначається не тільки спадним ефектом масштабу, а, в першу чергу, просторовою обмеженістю; межі заміності землі працею чи капіталом дуже звужені; запровадження у виробничий процес досягнень НТП дещо розширює ці границі, але на незначні величини; здатність землі підвищувати родючість ґрунту за умов правильного використання дозволяє отримувати зростаючий ефект без збільшення масштабу виробництва [9].

- інновації призводять до якісних змін ґрунтів.

Дослідження сутності інноваційного розвитку дозволяє зробити висновок про те, що він є філософією й мистецтвом стратегічного розвитку

землекористування, який відкидає експлуататорське використання земельних ресурсів та забезпечує підкорення людини законам біосфери, яка, за словами В.І. Вернадського, перетвориться в ноосферу, де розум людини буде знаходитися в гармонічній єдності «людина – природа» [8].

Виходячи з вищезазначеного, сутність категорії «інвестиція» при використанні її в термінологічному апараті економіки землекористування, зводиться до наступного – це новація, використання якої в процесі сільськогосподарського землекористування дозволяє отримати еколого-економічний та соціальний ефект за умови раціонального використання та охорони земель.

Якщо виходити з того, що стійкий розвиток землекористування – це модель функціонування системи землекористування із обмеженими параметрами, що забезпечує збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої соціо-економіко-екологічної системи протягом визначеного проміжку часу [8], очевидно, що інноваційна модель розвитку сільськогосподарського землекористування за змістом, цілями та завданнями є тотожною моделі стійкого розвитку сільськогосподарського землекористування для тих підприємств, які ще не перейшли на модель стійкого розвитку, і складовою – для господарств, які вже перейшли на принципи стійкого розвитку сільськогосподарського землекористування. Відповідно засади формування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування будуть відрізнятися для господарств залежно від того, чи перейшли вони на модель стійкого розвитку, чи ще не перейшли (табл. 1).

На нашу думку, модель методології формування стійкого землекористування включає принципи стійкого землекористування, форми та методи (типи та підтипи землекористування) використання землі, інструменти та засоби управління формуванням сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах.

Визначаючи принципи формування сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах нами зосереджено було увагу на

тих, запровадження яких є перспективним і саме по собі – інновацією.

Таблиця 1

**Теоретичні засади формування інноваційної моделі
сільськогосподарського землекористування**

Параметри	Інноваційна модель для:	
	господарств, які ще не перейшли на модель стійкого розвитку	господарств, які вже перейшли на модель стійкого розвитку
Зміст категорії	новація, використання якої в процесі сільськогосподарського землекористування дозволяє отримати еколого-економічний та соціальний ефект за умови раціонального використання та охорони земель	модель функціонування системи землекористування із обмеженими параметрами, що забезпечує збалансовану динамічну рівновагу між компонентами інтегрованої соціо-економіко-екологічної системи протягом визначеного проміжку часу
Ціль	отримання еколого-економічного та соціального ефекту	
Завдання	перехід на модель стійкого розвитку	- запровадження новітніх систем землекористування та землеробства (органічне, органо-біологічне, біодинамічне, екологічне та ін.) - впровадження природоохоронних заходів на основі застосування новітніх технологій - раціональна організація території сільськогосподарських земель з застосуванням дій комплексного землеустрою та ін.

Обґрунтування вказаних принципів полягає у наступному:

- *принцип наукової обґрунтованості землекористування* – всі заходи, які здійснюються на земельній ділянці при організації сільськогосподарського виробництва, мають бути науково обґрунтовані на рівні сучасних досягнень науково-технічного прогресу;

- *принцип екологічності науково-технічного прогресу в землекористуванні* – необхідно, щоб науково-технічні розробки передбачали екологічне використання земельних ресурсів і одночасно сприяли підвищенню

їх ефективності;

- *принцип стійкості землекористування* – перехід від виробництва окремих продуктів землеробства до формування життєблагодатних комплексів, які включають сукупність створених матеріальних об'єктів, культурних цінностей, інформації, а також природних систем, забезпечують повний добробут, фізичне й духовне здоров'я, максимальне розкриття творчого потенціалу людей, які в ньому живуть;

- *принцип утилітаризму* – право приватної власності на землю дає можливість землевласнику організовувати використання земельної ділянки на ринкових умовах з тим, щоб отримувати від землекористування максимальний матеріальний зиск.

Форми організації інноваційного сільськогосподарського землекористування та системи землеробства тісно взаємопов'язані, оскільки перші визначають другі. Так, при використанні раціональних (адаптивних систем) землекористування застосовують адаптивно-ландшафтну та контурно-меліоративну системи, а для альтернативних систем (системи точного землекористування) – біологічну (органічна, органо-біологічна, біодинамічна) та ґрунтозахисну (ґрунтозахисна біологічна) системи.

Інструментами управління формуванням сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах, на нашу думку, є: нормативно-правові акти з питань здійснення землеустрою; державні стандарти, норми і правила у сфері землеустрою; інвентаризація земель при здійсненні землеустрою; ґрунтові, геоботанічні та інші обстеження земель; бонітування ґрунтів; земельно-оціночні роботи; природно-сільськогосподарське районування земель; технічне та технологічне забезпечення; ліцензування діяльності у сфері землеустрою; державна експертиза документації із землеустрою; відшкодування шкоди, заподіяної у результаті здійснення землеустрою. До засобів управління формуванням сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах можна віднести програми, схеми, проекти, спеціальні тематичні карти, атласи та технічна документація.

В цілому авторське бачення методологічних вимог формування сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Логічно-смысловая модель методології формування сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах

Висновки з даного дослідження. Отже, інноваційна модель розвитку сільськогосподарського землекористування за змістом, цілями та завданнями є тотожною моделі стійкого розвитку сільськогосподарського землекористування. Модель методології формування стійкого землекористування включає принципи стійкого землекористування, форми та методи (типи та підтипи землекористування) використання землі, інструменти та засоби управління формуванням сільськогосподарського землекористування на інноваційних засадах. В подальших дослідження даного питання слід зосередити увагу на методиці оцінки ефективності функціонування інноваційної моделі сільськогосподарського землекористування.

Література

1. Бездудный Ф. Ф. Сущность понятия «инновация» и его классификация / Бездудный Ф. Ф., Смирнова Г. А., Нечаева О. Д. // Инновации. – 1998. – №2. – 3(13).
2. Янсен Ф. Эпоха инноваций / Пер. с англ. / Янсен Ф. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 416 с.
3. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М., Кінах А. К., Семиноженко В. П. – К. : Знання України, 2002. – 56 с.
4. Дагаев А. Рычаги инновационного роста / Дагаев А. // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – №5. – С. 70–76.
5. В'юн В. Г. Специфіка впровадження інновацій у сучасному аграрному виробництві / В'юн В. Г. // Матеріали четвертих зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 червня 2002 року. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 410–416.
6. Горлачук В. В. Еколого-економічні проблеми раціонального землекористування Західної України / Горлачук В. В. – Львів : Вища школа, 1996. – 210 с.

7. Сохнич А. Філософські та прикладні аспекти природокористування / Сохнич А. – Львів : Ліга-Прес. – 2011. – 216 с.

8. Песчанська І. М. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку землекористування / І. М. Песчанська // Економічні науки. – 2005. – С. 32–36.

9. Котикова О. І. Земля та її потенціал у виробничій функції: особливості та шляхи підвищення ефективності використання / О. І. Котикова // Економіка АПК. – 2006. – №12. – С.71–74.

О.І. Котикова

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Анотація. В статті проведені дослідження сутності інноваційного розвитку та обґрунтовано теоретичні засади формування інноваційної моделі екологічнобезпечного землекористування в сільському господарстві.

Ключові слова: землі сільськогосподарського призначення, інновації, теоретичні засади, модель, стійкий розвиток.

Е.И. Котикова

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕЛИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье проведены исследования сущности инновационного развития и обоснованы теоретические основы формирования инновационной модели экологически безопасного землепользования в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: земли сельскохозяйственного назначения, инновации, теоретические основы, модель, устойчивое развитие.

Olena Kotikova

THEORETICAL BASE OF INNOVATIVE MODELS AGRICULTURAL LAND USE

Abstract. In the article the author investigates the essence of innovation and grounded theoretical basis of ecologically innovative model of land use in agriculture.

Keywords: agricultural land, innovation, theoretical framework, the model of sustainability.